

ван контекста ваљане синтезе о том човјеку и околности које су диктирале његову појаву. И из тих разлога, као „посредник“ између ове студије и читаоца, истичем да

је упознавање са садржајем ове књиге право задовољство и интелектуална посланица.

Милан Бајовић

ДР РАДОМИР БУЛАТОВИЋ, „НАРОДНА ПРИВРЕДА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ У ОСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ 1941—1945“

Београд 1984, стр. 302

Крајем 1984. године изишла је из штампе књига др Радомира Булатовића „Народна привреда Босне и Херцеговине у ослободилачком рату 1941—1945“. Ова монографија је исправљена и допуњена докторска дисертација коју је аутор бранио на Филозофском факултету у Београду 1983. године.

У овој значајној и интересантној студији аутор с правом наглашава да је у досадашњим истраживањима НОР-а и револуције пажња скоро искључиво посвећивана политичкој и војној проблематици, а да је запостављена економика без које се не може комплексно проучавати цјелина догађаја. Дајући историјски поглед на социјалне и националне проблеме југословенских народа у Босни и Херцеговини, Булатовић истиче да је пут до изградње федералне Босне и Херцеговине био дуг и сложен, условљен специфичним историјским условима овог подручја и југословенским међунационалним односима.

Ова студија, поред предговора и увода, у коме се говори о значају и научној оправданости обраде теме у народној привреди Босне и Херцеговине у ослободилачком рату, и закључка у коме су сумирани резултати истраживања, садржи шест поглавља, и то: Босна и Херцеговина у саставу Независне Државе Хрватске; Организација устанка и веза са сусједним областима; Зачасци новог начина привређивања на ослобођеним територијама Босне и Херцеговине; Организација привреде у Бихаћкој републици; Развој привреде на ослобођеним територијама од 1943. до

1945. године и Промјене друштвено-економских односа.

У првој глави Булатовић обрађује успостављање усташке власти у Босни и Херцеговини, објашњава њене напоре за организовање привреде, сукоб привредног интереса њемачког и италијанског окупатора, што се све заснива на експлоатацији родољубивог дијела становништва Босне и Херцеговине и истовремено јача материјалну базу окупатора и његових слугу. Послије окупације и установљења усташке власти знатан дио имовине, посебно имовине Срба и Јевреја, који су стављени ван закона, однијели су Њемци, Италијани и нарочито усташе. Послије одузимања имовине обављана је колонизација, гј. насељавање лица која су имала обавезу да дају приход за тзв. Независну Државу Хрватску. На тај начин усташе се све више богате, јер су уз то примали и плате као нижи њемачки официри.

Друга глава је посвећена организацији устанка у Босни и Херцеговини и везама са сусједним областима (Ужичком републиком, Црном Гором и Хрватском). Аутор посебно наглашава отпор усташком терору и његовом геноциду над Србима, који је довео до устанка, затим основне смјерове народно-ослободилачке борбе у овом дијелу наше земље и стварање нове привреде. Нарочити акценат је стављен на устанак у Босанској крајини, гдје се стварају нови облици организације привреде, трансформише затечени државни апарат и уводе комесаријати за поједине привредне гране. Везе босанско-херцеговачких устаника са ус-

таницима у Србији, Хрватској и Црној Гори дају устанку у Босни и Херцеговини ширу димензију — југословенску. Ово аутор поткрепљује и бројним усташко-домобранским изворима који говоре о вишеструкој активности народа Босне и Херцеговине на рушењу окупаторске власти и тзв. Независне Државе Хрватске. Ту су и подаци о народној привреди, која је поред свих облика пљенидбе била у могућности да храни и исхрани народну војску.

Нови начин привређивања на ослобођеној територији Босне и Херцеговине предмет је треће главе ове књиге. У њој аутор прати ток привреде у босанскопетровачком крају, Подгрмечу, Козари, бањалучком подручју, уз посебан осврт на народноослободилачке фондове крупског среза. Подгрмеч, који је био скоро стално слободан, примјер је развртка нове привреде која се колико-толико плански развијала у ратним условима. Земља се колективно обрађује, а плодови са обрађених површина иду у народноослободилачке фондове. У свим ослобођеним крајевима Босне и Херцеговине оживљавају мале радионице у којима се производи оружје и други ратни материјал за народноослободилачку војску. У оним мјестима гдје се о сјећа велика nestaшица хране проведена је ванредна мјера — реквизиција, као неопходни начин спасавања становништва од глади.

Бит четврте главе чини организација привреде у Бихаћкој републици. Аутор помно прати ток повезивања ослобођених крајева са Бихаћем, гдје је одржано Прво засједање АВНОЈ-а, и предузимање мјера обнављања појединих привредних грана. Органи народне власти у ослобођеном Бихаћу доносе одлуке о начину и поступку враћања имовине отете од стране НДХ и уводе мораторијум за дугове, закупнине и кирије. Привредно-финансијски одсјек НКОЈ-а максимира цијене свих производа на ослобођеној територији како би се спријечило њихово неконтролисано повећање, а истовремено побољшао живот становништва, посебно сељака. Булатовић се посебно за-

држава на првом југословенском народноослободилачком зајму као помоћи народа НОБ-у и уједно погодной форми штедње и чувања народне имовине. Ту су и подаци о улози Бихаћке републике у развртку народне привреде Босне и Херцеговине, посебно Босанске крајине, јер је омогућено ефикасније повезивање ослобођених територија у економском погледу и пружање помоћи најсиромашнијим крајевима, као и размјена добара, набавка сјемена, пољопривредних алатки и др.

Пета глава, која је по годинама подијељена у четири одјелка (1943, 1944, 1945. и Савезничка помоћ Босни и Херцеговини), прати развој привреде на ослобођеним територијама од 1943. до 1945. године. У овом најопширнијем дијелу књиге Булатовић је дао исцрпне податке о промјенама у облицима организације народне привреде, као и о значају савезничке помоћи, која је била нешто осјетнија пред крај рата, тако да се сигурно може закључити да је слобода практично извојевана без ње.

Промјене у области друштвено-економских односа испуњавају главу шесту овог рада. Акценат је стављен на конфискацију и реквизицију имовине. Процес конфискације тече упоредо са ослободилачком борбом, а пред крај рата је донијета одлука о принудном одузимању имовине народних непријатеља. Реквизиција, као мјера принудног одузимања приватних или личних покретних ствари за потребе војне, јавља се у разним видовима у појединим крајевима Босне и Херцеговине. Она је имала обиљежје зајма (односно позајмице) који се имао послје завршетка рата вратити. Истина, у пракси је било мало случајева да је наплаћена, иако је то по закону било омогућено. Булатовић ову мјеру принуде објашњава као нужну појаву у ратним условима и наглашава њену непопуларност у народу.

Према томе, Булатовић је у овој студији на 302 стране зналачки објаснио привредни процес и привређивање на ослобођеним територи-

јама Босне и Херцеговине од 1941. до 1945. године и повезаност ових процеса са онима у Хрватској, Србији и Црној Гори. Тај процес изградње народне привреде аутор с правом повезује са стварањем органа народне власти. При томе ни једног момента не губи из вида везу између војно-политичког и привредног развоја НОР-а и револуције. У реализацији таквог концепта Булатовић се успјешно користио комбинацијом конкретних историјских истраживања и теоријског освјетљавања димензија које чине његов општи и посебни контекст. Детаљно анализира тај процес, указује на најважније моменте и истиче његове специфичности у Босни и Херцеговини. Не бави се само испитивањем развојног процеса народне привреде, већ овај процес посматра у општем контексту развоја народноослободилачког покрета.

Др Булатовић не посматра развој народне привреде само као одређени економски процес, већ, прије свега, као стратегијски концепт НОР-а и револуције, процес негације старих структура и односа. Развој народне привреде на ослобођеној територији даг је у контексту општих промјена друштвено-економских односа у демократско-револуционарном систему НОБ-а. Општи дио овог контекста су војно-политички чиниоци који одређују и карактер и суштину органа народне власти, а тиме и при-

вредног развоја на ослобођеним територијама.

Књига је писана на бази разноврсних извора: архивских докумената, сјећања учесника, посебних анкетања. Комбинован је аналитичко-историјски и проблемско-историјски метод. Првим методом аутор је извршио реконструкцију привредног стања у Босни и Херцеговини у условима рата, од успостављања усташке власти у Босни и Херцеговини, преко устанка и његових веза са сусједним областима у Србији, Хрватској и Црној Гори, до новог начина привређивања на ослобођеној територији и промјенама у облицима у области друштвено-економских односа. У тежњи да нагласи карактеристике процеса, аутор се служи методом типичног узорка — типичних облика привредних активности.

Проблемско-историјски приступ нарочито је видан у приказу историјских претпоставки које се одnose на проблем социјалистичке реконструкције друштвено-економских структура.

Нема сумње да је др Радомир Булатовић написао добру књигу, која НОБ-у даје шире димензије и до сада недовољно обрађен аспект мјеста и улоге народне привреде у ослободилачком рату у Босни и Херцеговини, а дијелом и у сусједним областима Хрватске, Србије и Црне Горе.

Др Бранислав Ковачевић

ПЕРО КРСТАЈИЋ, „СТОЈАН ЦЕРОВИЋ (1883—1943), ЖИВОТ И ДЈЕЛО“

Никшић 1985

Појава монографије о Стојану Церовићу у издању Центра за културу и „Универзитетске ријечи“ представља значајан културни подухват и тематско освјежење међу сличном литературом, јер обрађује животни пут једног културног радника и револуционара.

Стојан Церовић је припадао генерацији људи у чијем су животу два свјетска рата били међаши

културног и политичког ангажмана. Прогресивну и демократску оријентисаност, као и револуционарну црту сопственог карактера свакодневно је потврђивао током свог динамичног и садржајног живота. Сљедствено томе, свој животни пут је завршио као партизански борац 1943. године. Перо Крстајић, писац поменуте монографије, представио се читалачкој публици и раније